

Inoblidable Zorbàs

Anthony Quinn i Alan Bates, en un fotograma promocional de Zorba el grec

Aquest estiu m'ha caigut a les mans la novel·la *Vida i aventures d'Alexis Zorbàs*, en la traducció que l'hel·lenista **Jaume Berenguer** va fer per a Vergara el 1965. Gràcies, déus! I gràcies, biblioteques, per posar a l'abast de tothom un llibre tant valuós! Alcem la copa de vi amb gasosa i mengem-nos un pollastre a l'ast.

Un any abans que es publicés la traducció catalana, la novel·la del cretenc **Nikos Kazantzakis** va inspirar la cèlebre i triomfant pel·lícula *Zorba el grec*, amb els colossals **Anthony Quinn** i **Irene Papas**, un jove **Alan Bates** i aquella banda sonora de **Mikis Theodorakis** que des d'aleshores, típica i tòpicament, i amb permís del iogur, s'identifica arreu del món com la pura essència grega. **Jordi Alsina** va explicar [en aquesta sèrie d'articles](#) l'origen i la història d'aquesta música.

Però bé, tornem al llibre, que també val molt la pena. Hi ha descripcions impactants i fortes del paisatge cretenc i la societat agrària tradicional, però el centre que ho acapara tot és l'amistat entre el narrador, un jove benestant i turmentat per angoixes filosòfiques, i Zorbàs, un home madur que és pura acció. Tots dos arriben a Creta per gestionar una mina de lignit. La mirada fascinada del narrador anònim envers la força primitiva del carismàtic protagonista és l'eix central del llibre, que enganxa sobretot per la gràcia amb què es dibuixa la personalitat de Zorbàs, un homenot d'esperit nòmada i desimbolt que mira les estrelles com si no les hagués vist mai abans, que posa el seu sentit comú per davant de les convencions socials, que fa cas dels sentits per damunt dels prejudicis i que comprèn el sistema d'arquetips i pulsions dels déus olímpics sense haver llegit mai cap llibre. Té mirada de nen petit, vida de tarambana i pensaments d'home savi.

Primera edició grega d'Alexis Zorbàs, edició anglesa i primera edició catalana

Quan tot el poble corre fanàticament a linxar la vidua negra pel seu comportament indecorós, al vell Zorbàs li bull la sang i planta cara. En un altre moment explica al jove narrador que quan era jove va degollar un pope búlgar. En veure que el pope tenia quatre fills petits, va decidir que no mataria ningú mai més, ni en nom de Grècia ni en nom de cap déu. I a vegades, quan sent coses que no sap explicar verbalment, Zorbàs balla. I a vegades, quan les entranyes li cremen, desembolica amb cura el seu santuri (aquest instrument i una dentadura que comença a fluixejar són les seves úniques possessions) i es posa a udolar velles cançons clèpsidres, romanços de bandolers i guerrillers heroics. El repertori de bandits i justiciers és un pou sense fons. Abans que l'historiador **Fernand Braudel** identifiqués el Mediterrani com un espai propici per als bandolers, moltes cançons tradicionals han idealitzat i perpetuat la imatge dels que viuen i moren fora de la llei.

Com va explicar **Jordi Alsina** en aquesta mateixa web, cap el 1915 **Nikos Kazantzakis** va arribar a conèixer un miner real, anomenat Giorgis Zorbàs, que li va inspirar el personatge de Zorbàs. En el pla literari, el cas és que aquest macedoni faldiller, bevedor i rodamón està tan ben dibuixat que és inoblidable. Com **Sancho Panza**, **Long John Silver** o el **Capità Ahab**. Al final de la novel·la, tot s'acaba. Els dos personatges deixen l'illa de Creta, però el santuri canvia de mans i es queda com el símbol de l'amistat entre el narrador i Zorbàs.

[Per cert, podeu veure un gastat santuri grec i molts més instruments d'arreu de la Mediterrània a l'exposició *A la vora de la mar*, a la seu del Museu Marítim de Barcelona a les Drassanes, fins el 25

d'octubre.]